

8. Яворська Л. М. Місце В.Стуса в лавах шістдесятників / Л. М. Яворська. – Режим доступу: <http://metodportal.com/node/18896>

Сардарян К.Г.

Харьковский национальный педагогический университет имени Г. С. Сковороды

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ ПОКОЛЕНИЯ ШЕСТИДЕСЯТНИКОВ НА МАТЕРИАЛЕ ТВОРЧЕСТВА И.В. ЖИЛЕНКО

Аннотация

В статье дана попытка оценить деятельность представителей поколения шестидесятников, акцент сделан на творчестве яркой представительницы этого литературного течения – И.В. Жиленко, что позволило выяснить место творчества поэтессы в литературном процессе указанного периода; выявить особенности и роль уникального поколения шестидесятников.

Ключевые слова: поколение шестидесятников, возрождение, национальное сознание, духовность, семейные ценности, стремление к независимости.

Sardaryan K.G.

Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda

THE ACTIVITIES OF THE SIXTIERS' REPRESENTATIVES BASED ON THE WORKS BY IRYNA ZHYLENKO

Summary

The article presents an attempt to estimate the activity of the representatives of the generation of the sixtiers in the period of “Khrushchev thaw”. The focus is placed on the works of a vivid representative of this literary stream – I.V. Zhylenko, which allowed to clarify the place of creative work of the author in the literary process of the marked period; to establish the peculiarities and the role of the unique generation of the sixtiers.

Keywords: the generation of the sixtiers, revival, national identity, spirituality, family values, pursuance of independence.

УДК 82-1:81'255.4=111=161.1=161.2

КОНЦЕПТ WAR/ВІЙНА В ДИСКУРСІ ПОЕЗІЇ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕМАТИКИ: ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

Стаднік І.О.

Херсонський державний університет

У статті розглядається питання дефініції поняття «поетичний концепт», релевантне для поетичного перекладу. Зокрема, виокремлюються домінуючі концептуальні метафори війни і засоби їх відтворення у перекладі. Досліджується відповідність творчої манери перекладачів стилю та манері письма автора вихідного тексту. Аналізуються основні способи і прийоми, які використовують перекладачі для адекватного відтворення концепту WAR/ВІЙНА у поезії військової тематики.

Ключові слова: концепт, поезія військової тематики, поетичний переклад, вихідний текст, текст перекладу.

Постановка проблеми. Мистецтво поетичного перекладу знаходиться у владі двох суперечливих тенденцій: з одного боку перекладні вірші повинні справляти на читача безпосереднє емоційне враження, а з іншого, вони повинні приносити в літературу щось нове, збагачувати читачів невідомими до цього часу поетичними образами, ритмами, строфами. У першому випадку вони покликані пристосувати чуже мистецтво до сприйняття вітчизняного читача, у другому – розкрити перед читачем різноманітність мистецтва, показати йому красу відмінних національних форм, історичних нашарувань, індивідуальних творчих систем. Як зазначає В. Левик, переклад повинен звучати як оригінальні вірші і це один з елементів точності чи вірності. Але через призму приймаючої мови повинні чітко від-

чуватись національний дух та національна форма оригіналу, а також індивідуальний стиль поета [3, с. 376].

Відомо, що перекладати поезію – справа невдячна. Доказом цього є велика кількість інтерпретацій певного поетичного тексту. Поетичний переклад – це відтворення вимовленого і щонайважливіше недомовленого, де форма отримує вторинність значення. Це означає, що перекладач повинен створити новий поетичний текст, еквівалентний оригіналу, з його концептуальною та естетичною інформацією, але, використовуючи у разі потреби зовсім інші мовні, а часом і віршовані форми. Зазначимо, що характерною рисою перекладу поезії, зокрема військової тематики, є образно-емоційний вплив на читача. Такий вплив

досягається завдяки використанню стилістичних засобів – метафор, епітетів, іноді з використанням архаїчної лексики, а також алюзій, синтаксичних і звукових повторів тощо. Відповідно, завдання перекладача полягає у максимальному відтворенні всіх особливостей форми і змісту оригіналу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою перекладу поетичних текстів опікувалися такі відомі вчені, як В.М. Жирмунський, Л.С. Бархударов, В.Н. Комісаров, О.О. Потебня, М.В. Перцов, Ю.М. Лотман, Я.І. Рецкер. До вивчення саме концепту в поетичному мовленні зверталися В. Виноградов, Л. Ставицька, М. Бакіна, О. Некрасова, Н. Кузьміна та інші.

Виділення невірних раніше частин загальної проблеми. У світлі подій останніх років, зокрема військових дій в Україні, можна стверджувати, що актуальність та важливість дослідження концепту WAR/ВІЙНА не підлягає сумніву. Аналіз науково-теоретичної літератури з теми дослідження дає підстави стверджувати, що цей концепт вивчається в лінгвістиці, наприклад, на матеріалі публіцистичного та політичного дискурсів (Lakoff), але практично ніколи – на матеріалі поетичного дискурсу у перекладознавчому аспекті. Між тим, феномен війни завжди породжував творчість: війна – ключова тема як найдавніших епічних оповідей, так і поезії останніх двох століть. Поетичний дискурс сучасності, військової зокрема, демонструє низку унікальних ознак, що визначають особливості національного менталітету та культури носіїв різних мовних картин світу. Отже, **актуальність** цієї розвідки зумовлена необхідністю цілісного і об'єктивного аналізу особливостей перекладу поетичних текстів військової тематики, коли йдеться про передачу не лише змісту оригіналу, а й про оптимальне відтворення концептуальних характеристик тексту.

Мета статті. Головна мета цієї статті полягає у тому, щоб дослідити специфіку мовної вербалізації концепту WAR/ВІЙНА у поезії, характерних змістових і формальних особливостей поетичного тексту та їх відтворення у перекладі. Досягненню поставленої мети сприятиме вирішення наступних завдань:

- розглянути теоретичні підходи до вивчення поетичної картини світу, зокрема поетичного концепту;
- здійснити зіставний аналіз вихідного тексту (далі – ВТ) з текстом перекладу (далі – ПТ) та виявити загальні для російсько- та англійської поетичних картин світу концептуальні метафори війни;
- визначити основні перекладацькі засоби та прийоми, що застосовує перекладач при перекладі поезії військової тематики; з'ясувати, наскільки вони релевантні у прийнятті перекладацьких рішень з точки зору відтворення концепту WAR/ВІЙНА.

Виклад основного матеріалу. Аналіз емпіричного матеріалу засвідчує, що військовий поетичний дискурс містить особливу картину світу, досліджуючи яку можна описати сам концепт WAR/ВІЙНА та проаналізувати специфіку його відтворення у перекладі. Уважаємо, що поряд із поняттям загальнономовний концепт має право на існування дещо вужче поняття – загальнопоетичний. Необхідно підкреслити, що, хоча зв'язок між мовним концептом і поетичним концептом є незаперечним фактом, названі поняття мають дещо різну природу на кшталт мовної картини світу та поетичної картини світу, складовими яких вони відповідно постають.

Поетичний концепт ми розуміємо як умовне ментальне утворення, занурене в культурне середовище; він функціонує в поетичному дискурсі, володіє специфічно розмитотою архітектонікою, обумовленою асоціативно-смысловими механізмами формування його змістовної сторони [7].

В. Калашник відзначає, що поетична мовна картина світу не може кваліфікуватись як частина загальної мовної картини світу, оскільки співвідношення між ними аналогічне тому, яке є між поняттями мова і поетична мова за естетично-функціональним критерієм розмежування [2, с. 3]. Отже, можемо говорити про два логічні ланцюги: мова – мовна картина світу – мовний концепт; поетична мова – поетична картина світу – поетичний концепт. Обидва ланцюги існують паралельно, де подекуди накладаються чи перетинаються.

Не можемо не звернути увагу на те, що поетичний концепт є результатом творчої уяви митця, що конструює нову реальність відповідно до його індивідуального світобачення, внутрішніх потенцій. Уже як елемент поетичного тексту, реалізований у мовленні, концепт посідає своє особливе місце серед явищ дійсності як активне її перетворення. Концепти, представлені в дискурсивному просторі поетичного тексту, володіють особливою структурою. Своєрідна «розмитість» поетичного концепту багато у чому обумовлена специфікою поетичного тексту. Для того щоб короткий поетичний текст «на задану тему» став культурним шедевром, поет повинен у трафаретну картинку, існуючу в свідомості кожного, додати щось своє, неповторне, а, можливо, і перебудувати, змінити цю картинку [7]. Тому в поетичному тексті не тільки по-різному актуалізуються типові, стандартні смисли концепту, але і виникають нові.

У поетичному тексті концепт виконує роль семантичного центру, «емоційної координати» (термін Л. Ставицької), навколо якої обертаються інші образи, що разом і формують сюжет поетичного тексту. Леся Ставицька зауважує: «Якщо прийняти за вихідне положення про художній твір як динамічну реальність, у якому «слово є не зовнішнім додатком до готової ідеї, а засобом створювати цю ідею», слід відзначити, що члени образних парадигм є найбільш дієвим засобом пошуку і повідомлення поетичної істини з позицій певного естетичного ідеалу» [6, с. 100]. Відтак, слова-концепти є посередниками між матеріальною реальністю та ідеальним світом, синтезованим у поезії, носіями смислу, оскільки через них багатогранність реального світу співвідноситься з вічними духовними цінностями.

Отже, у цьому ракурсі дослідження нами було проаналізовано поетичний твір О. Бившева «Російським добровольцям в Україні» (у перекладі Філіпа Вебера англійською). Але на початку перекладознавчого аналізу текстів вважаємо за необхідне надати коротку біографічну довідку поета. Олександр Бившев – сучасний російський поет, який виступає з жорсткою критикою агресивного курсу путінської Росії, і проходить у кримінальній справі про екстремізм за вірші на підтримку цілісності України.

Аналізуючи вірш О. Бившева, ми фокусуємо увагу на збереженні принципів експресивної / емоційної адекватності перекладу та відтворенні в мові перекладу етноспецифічних й універсальних метафор. Звернемося безпосередньо до зіставного аналізу російського оригіналу (далі – ВТ) та англійського перекладу (далі – ПТ). Отже: *Уж по локоть в крови ваши руки./ Множить жертвы вошли вы во вкус...* – *Up to your eyebrows in blood you swim. /*

Countless the strangers whose lives you've laid waste. У ПТ фразеологізм *руки по локоть в крові* відтворюється за допомогою образного порівняння зі збереженням образу (але зі зміною експресії), оскільки перекладач змінює частину тіла *рука (локоть)* на *eyebrow*, що робить образи тексту перекладу ще більш жорстокими та кровожерливими, які буквально пірнають у мертвих тілах. У другому рядку перекладач навпаки знижує емоційне навантаження та вдається до генералізації значення, тобто замінює іменник *жертви* на *strangers* (загиблі невідомі солдати). У ВТ нами була помічена метафорична модель ВІЙНА – ЦЕ ТРАПЕЗА, що підтверджують такі словосполучення: *руки по локоть в крові, войти во вкус*, однак, у ПТ ця модель повністю елімінована. Варто зазначити, що в часи язичництва повсякденна їжа виконувала символічні функції для слов'ян, тобто будь-яка їжа присвячувалась богам. Поївши в будь-якому будинку, людина могла розраховувати на захист і допомогу господаря, а сам гість вже не смів заподіяти господарю зла [4, с. 320]. Таким чином, хліб-сіль – це ніщо інше, як мирний договір між господарями і гостями, тому це і є причиною широкого розповсюдження метафор, які пов'язані з процесом застілья у російсько- та україномовній картинах світу.

Далі у першій строфі: *Вы за что там воюете, суки? / За покойный Советский Союз? – Why do you fight there on Vladimir's whim? / For Soviet knavery despised and disgraced?* У першому рядку ВТ ми бачимо дисфемізм *суки*, вживання якого націлене на те, щоб зробити вислів більш грубим і неприємним для реципієнта, підсилити його негативні сторони. Однак у ПТ перекладач вилучив його, натомість він додав словосполучення *Vladimir's whim*, чим висловив свої власні міркування з приводу ситуації в Україні. Далі перекладач надає оцінку конотацію Радянському Союзу, надливши його новим ім'ям *Soviet knavery* (букв. *Радянське шахрайство*), а дієприкметники *despised* (*ненависний*) та *disgraced* (*опальний*) ще більше підсилюють негативне значення цього найменування. Таким чином, словосполучення *Soviet knavery* вживається метафорично по відношенню до Радянського Союзу, та лунає із саркастичною насмішкою. Підкреслимо, що тільки Росією розпад СРСР сприймався як історична травма, втрата колишньої геополітичної величі («геополітична катастрофа») у той час, як для більшості держав СНД (і для України у тому числі) цей розпад інтерпретувався у термінах «здобуття незалежності», «звільнення» тощо.

У другій строфі: *За величие прошлых столетий? / Для забавы? За деньги? За что / Вы хотите несчастных соседей / Превратитъ всех подряд в решето? – For Ivan the Terrible? Stalin the Brute? / For firing your neighbors with rifle-sized holes? / For chuckles? For cash? For swag or for loot? / Like Chichikov counting his wealth in dead souls.* Отже, у ПТ перекладач надає короткий огляд історії, компенсуючи вилучення словосполучення *величие прошлых столетий* такими найвідомішими в історії Росії прецедентними іменами, як *Ivan the Terrible, Stalin the Brute*. Ще одним цікавим моментом є те, що перекладач наділяє *Сталіна* другим ім'ям *the Brute*, в перекладі з англійської мови *brute* має значення грубої, бездушної, жорстокої, або дурної, нерозумної людини [1, с. 31]. Як свідчить історія, ця людина за своєю вдачею саме така, адже правління Сталіна супроводжувалося встановленням диктаторського режиму, порушенням прав і свобод людини, воєнними злочинами і злочинами проти людства. За деякими оцінками Сталін – один із найжорстокіших

диктаторів у історії людства. Зазначимо, що таке іменування має також історичні алюзії. Ім'я *Брут* носив давньоримський філософ-стоїк, який убив Цезаря, а також головний герой повісті М. Гоголя «Вій» – Хома Брут. У другому випадку необхідно згадати, що у своїй творчості М. Гоголь обстоював позицію, згідно з якою і людина, і народ мають власну неповторну долю і мусять зрозуміти інший народ і дорогу до правди, яку той вибрав. Історія України має немало прикладів братовбивства і зради інтересів країни за «добро», маєтності, чини та великодержавні посади. Так само, як на Україні лежить чорна печать руїни й забуття, так українські персонажі М. Гоголя борються зі злостою силою, але всі їхні зусилля марні, їх втягує чорна безодня неправедних вчинків. [5]. Таким чином, у ПТ перекладач вдається до заміни образу мови оригіналу більш конкретними образами (конкретизації значення), які не суперечать культурі мови перекладу. Тому, вважаємо що перекладач вдалося характеризувати *величие прошлых столетий*, надливши ПТ іменами, що характеризують історію Росії та України.

Далі маємо приклад метафоричної лакуни при перекладі реалії *решето*. У наведеному контексті перекладач зробив описовий переклад *rifle-sized holes*. Перекладач не зберіг троп, чим не передав експресивність завдяки втраті суто слов'янської реалії, але у випадку з описовим перекладом він розшифрував троп та зробив його доступнішим і зрозумілішим саме для військового дискурсу.

У останньому рядку ПТ перекладач знову вдається до алюзії, додавши у свій переклад порівняння *Like Chichikov counting his wealth in dead souls*. Зазначимо, що Чичиков також є головним героєм поеми «Мертві душі» М. Гоголя. Своє благополуччя він буде за рахунок інших людей, адже кожного разу він легко знаходить виправдання своїм ганебним вчинкам. Отже, вважаємо, що це авторське порівняння є адекватним, що вдало відтворює смислове навантаження оригіналу. Також у цій строфі необхідно виділити метафоричну модель ВІЙНА – ЦЕ ЕКОНОМІЧНА ОПЕРАЦІЯ, яка відтворюється у ВТ та ПТ за допомогою таких лексичних одиниць: *деньги, cash, swag, loot, counting wealth*. Ми бачимо, що у ПТ кількість лексичних одиниць на позначення цієї моделі більша, що дає підстави стверджувати, що для представників англійської культури ставлення до війни як засобу економічної діяльності є абсолютним у той час, як для російської культури це положення є відносним.

Перейдемо до третьої строфи: *Кремль легко, не моргнул даже глазом, / (Что ему жизнь таких молодых!) / Вас использует пушечным мясом / В политических играх своих. – The Kremlin's cavaliers sift brandy from snifters. / Wolf down vodka and caviar – and maps. / All hail the all-too-young legions of drifters: / Fodder for canons to baste for Death's chaps.* У першому рядку ВТ ми бачимо використання метонімії *Кремль ... не моргнул даже глазом*. У перекладі англійською мовою перекладач елімінує метонімію, чим не знижує загальний стилістичний тон цього вислову, оскільки вживання лексичних одиниць *Kremlin's cavaliers* замість *Кремль* має іронічний характер. Окрім того, у цьому випадку він доречно доповнив ПТ такими словосполученнями: *sift brandy from snifters, wolf down vodka and caviar*, за допомогою яких саркастично зобразив *розкішне життя урядовців* і представників влади, що нейтралізує стилістичну невідповідність метонімії в англійському тексті.

Сучасна російська поезія антивійськового спрямування – це результат невдоволення зовнішньою політикою. В основному відповідальність за події лягає на президента Росії В.В. Путіна. Особливий інтерес становить те, як обіграється оточення президента для отримання додаткової негативної конотації. При перекладі метафори *пушечное мясо* перекладач застосовує прийом смислового розвитку, який полягає в заміні словникового відповідника контекстуальним, лексично пов'язаним з ним *Death's chaps* (букв. *смертники*). Перекладач удається до заміни на образ більш традиційний і зрозумілий для читача, щоб передати ту думку, що закодована в метафорі.

У цій строфі ми також виокремили дві метафоричні моделі, а саме: ВІЙНА – ЦЕ ГРА (ЗМАГАННЯ), ВІЙНА – ЦЕ ТРАПЕЗА, що підтверджують такі метафоричні словосполучення, як *политические игры* та *пушечное мясо*, відповідно. Перша модель часто використовується для опису дій політиків у військовій ситуації, яка є складною задачею для вирішення. Спортивна тематика є універсальним засобом для метафоричного перекладу сфери політики, в тому числі і того, що стосується ведення війни.

Аналіз емпіричного матеріалу показує, що війна часто описується як гра (змагання) в російсько- та англомовній картинах світу. Однак у російськомовній картині світу модель ВІЙНА – ЦЕ ГРА часто використовується з метою привернути увагу до непередбачуваності результатів конфлікту. Ця модель служить інструментом критики, тому терміни, якими вона оперує, мають негативну конотацію.

У четвертій строфі: Возвратится сполна *столько зла вам*. / *He uspit' vam Pobedy vino*. / *Vam pogibnut' v zabven'e besslavnom* / *Na pozornoj vojne suzhdeno*. – *They'll shoulder you home 'neath a tri-colored banner*, / *Though your crime no flag or coffin can disguise*. / *Your death in darkness and unsung in manner*, / *With nary two kopeks to cover your eyes*. / *Do unto others, young Soviet gun-men*, / *Though know what ye sow ye shall also reap*: / *Death in an instant while you're on the run, men*, / *Your gore the wine guzzled down after the rape*. Одразу помічаємо, що одна строфа ВТ відтворена двома строфами у ПТ. На нашу думку, перекладач має право ввести ампліфікацію, адже він зобов'язаний, перш за все, передати співвідношення між ритмом і інтонацією, а не розмір вірша зі всіма його метричними одиницями. Перший рядок ВТ перекладач відтворив за допомогою фразеологізму “*What ye sow ye shall also reap*” / “*Що посієш, те й збереш*”, що відповідає вимогам до створення адекватного перекладу. У фразеологізмі ПТ перекладач використовує архаїчну форму займенника *ye/you*. Власне архаїзми та історизми належать до слів і виразів із виразною стилістичною функцією. До них удається перекладач, щоб надати зображуваним подіям відтінку певної експресії, іронії та удаваної поваги. Також у перекладі спостерігаємо додавання словосполучень, а саме: *tri-colored banner*, *young Soviet gun-men*, що знову відсилає читачів до образу Росії, яка, на думку перекладача, має безпосереднє відношення до війни в Україні. Метафоричний вислів *не испить Победы вино*, який вміщує в собі дві метафоричні моделі: ВІЙНА – ЦЕ ТРАПЕЗА (*не испить вино*), ВІЙНА – ЦЕ ГРА (ЗМАГАННЯ) (ця метафора припускає наявність явного переможця і переможеного: *Победы вино*), перекладач частково зберіг та відтворив за допомогою прийому смислового розвитку, використовуючи контекстуальний еквівалент “*gore the wine guzzled down after*

the rape” (букв. з жадібністю пити пролиту кров (вино) після насильства), що сприяє розумінню та призводить до підвищення експресивності висловлювання.

Далі у п'ятій строфі: *Сбросят ваши останки в канавы*. / (*Обойдетесь без жен и невест*), / *Получил от любимой державы* / *Деревянный заслуженный крест*. – *No hallowed ground or woman will hold you*, / *No cross mark your ignominious grave*. / *Roadside mire and dung will enfold you*, / *Sepulcher suiting a Soviet slave*. У ВТ автор іронічно використовує прикметники *любимый, деревянный, заслуженный*, аби ще раз показати відношення урядовців до свого власного народу, у ПТ вони вилучені. Натомість, перекладач грає на протиставленнях (антитезах): *заслуженный – ignominious*, *канавы – hallowed ground*, що не суперечить культурі мови перекладу. І знову у перекладі бачимо додавання словосполучення *Soviet slave*, завдяки чому перекладач, у котре, висловлює свою зневагу до Радянського Союзу. Вважаємо, що зміст цієї строфи залишився без змін і авторська інтенція збереглась, отже переклад можна вважати еквівалентним і адекватним. Наголосимо, що англійський перекладач не мав труднощів при відтворенні значення цих рядків англійською мовою.

У останній строфі: Суд истории *ждет вас в грядущем*. / *Жаль, конечно, мне вашу родню...* / *Но по вам, на чужбине гниющим*, / *И слезинки я не пророню*. – *The outraged illation of history awaits* / *To cackle and curse at your family name*. / *More carrion for Charon; no passage, mere bait*. / *Who would cry when he casts you in Styx to your shame?* При перекладі метафори *суд истории* перекладач удається до заміни на образ більш стандартний і зрозумілий для читача *outraged illation of history*, щоб передати ту думку, що закодована в оригінальній метафорі. На нашу думку, він міг би передати метафору за допомогою точного перекладу *bar of history*. Хоча, як відомо, уся відповідальність за перекладацькі рішення лягає на плечі самого перекладача. Далі перекладач удається до прийому генералізації, тобто замінює видове поняття родовим з більш абстрактним значенням, а саме: *родня – family name*.

У останніх двох рядках у ПТ перекладач додає алюзивні власні назви: *Charon* та *Styx*. Зазначимо, що Харон (грец. *Charon*) – в давньогрецькій міфології син Ереба й Ночі, перевізник померлих у царство Аїда. Античні драматурги зображували його похмурим дідом, який у підземному царстві перевозив човном душі померлих через річки Стікс та Ахеронт. Вважаємо, що образ Харона у ПТ робить смерть російських солдатів, які воюють на території України, ще ганебнішою.

Аналіз матеріалу уможливило висновок про те, що земля в концептуальному просторі війни асоціюється не з початком життя, а навпаки його кінцем (*канавы, гниющий; roadside mire, dung*). З представників фауни тут виживають тільки ті, що харчуються падлом – відгомін міфологічного уявлення про битву як про жертвоприношення (“*Множить жертвы вошли вы во вкус*”, *пушечное мясо; wolf down, gore, guzzle down, fodder, carrion*). Отже, війна неблаганна, її не можна зупинити людськими жертвами, так як людські жертви мисляться як корм для гармат.

Установлено, що більшість типових для військової поезії метафоричних моделей прийшли в сучасний поетичний дискурс з публіцистичного дискурсу. Отже, в англо- і російськомовній картинах світу у військовому поетичному дискурсі

ми виділили 4 універсальні метафоричні моделі концепту WAR/ВІЙНА: ВІЙНА – ЦЕ ЕКОНОМІЧНА ОПЕРАЦІЯ, ВІЙНА – ЦЕ ТРАПЕЗА, ВІЙНА – ЦЕ ГРА (ЗМАГАННЯ), ВІЙНА – ЦЕ ЗЛОЧИН. Остання модель відтворюється у ВТ та ПТ за допомогою таких лексичних одиниць: *суд; crime, rape, swag, loot*. Тут війна розуміється лише в моральному аспекті, а, скажімо, не в політичному чи економічному. Дана метафора виділяє ті аспекти війни, які постають як серйозні злочини. Метафорична модель ВІЙНА – ЦЕ ЗЛОЧИН частіше зустрічається у ПТ, оскільки представникам англомовної картини світу необхідно переконати світову громадськість у неправильності дій Росії. У цій метафоричній моделі російський уряд та солдати концептуалізуються як злочинці, яким приписуються відповідні якості та вчинки.

Висновки і пропозиції. Проаналізувавши переклад вірша О. Бившева «Российским добровольцам в Украине», виконаний Філіпом Вебером (Phillip Weber), можна висновувати, що, не дивлячись на те, що перекладачеві не завжди вдається зберегти метафорику ВТ, спотворення авторського замислу на рівні смислового контексту не спостерігаємо. Під час перекладознавчого аналізу поетичного твору та його перекладу встановлено досить точну передачу

змісту твору. Зміна деяких слів вказує на намагання перекладача дотриматися авторського метра, що передбачає цілком об'єктивний характер. Також такі зміни надали можливості перекладачу зберегти стиль та експресивне навантаження твору, який здатен справляти таке ж враження на читача, що й оригінал.

Отже, якщо прагматична установка перекладу полягає у висловленні свого відношення до предмету, у співвіднесенні своєї оцінки із загальноприйнятною в суспільстві, а зрештою у такий спосіб вплинути на оцінку читача, а також повідомити останньому про свій емоційний стан, викликати певний емоційний стан, то вона при перекладі тексту оригіналу була повністю реалізована. Отже, у масштабі твору в цілому, відтворення тексту оригіналу вважаємо адекватним. Напевно, невидимі, екстралінгвальні нитки, якими прошито вірш, і визначають його неперекладність. Очевидно тому, як не намагався б перекладач згладжувати у перекладі усі пошерхлості, канва тексту все одно ніколи не буде ідеально гладкою.

Перспективним убачається встановлення перевалюючого набору типів лексики, реалізація якої в тексті сприяє розкриттю концептосфери війни з урахуванням текст-типологічних особливостей.

Список літератури:

1. Англо-український словник: у 2-х томах / [Балла М.І.]. – Т. 2. – К.: Освіта, 1996. – 712 с.
2. Калашник В.С. Образно-смислова єдність як засіб і знак у поетичній мовній картині світу / В.С. Калашник // Вісник Харківського національного університету. Серія: Філологія. – 2001. – № 519. – Вип. 32. – С. 3-11.
3. Левик В.В. О точности и верности / В.В. Левик // Перевод – средство взаимного сближения народов. – М., 1987. – 380 с.
4. Мифы народов мира: Энциклопедия: В 2-х т. Т. 1: А-К / Под ред. С.А.Токарева. – 2-е изд.; репринтное издание «Мифов народов мира» 1987 г. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2003. – 671 с.
5. Скринник М. «Безвідність» людини в «українському світі» М. Гоголя [Електронний ресурс] / М. Скринник // Соціо-гуманітарні проблеми людини № 2. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/27482/02-Skrnyuk.pdf?sequence=1>.
6. Ставицька Л.О. Мовні засоби вираження наскрізного образу як елемента індивідуальної естетичної системи / Л.О. Ставицька // Семасологія і словотвір: Збірник наукових праць. – К.: Наукдумка, 1989. – С. 98-102.
7. Чумак-Жунь І.І. Поэтический концепт и его статус в типологии концептов [Електронний ресурс] / І.І. Чумак-Жунь // Научные ведомости № 14 (69). – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.bsu.edu.ru/bitstream/123456789/717/1/Chumak%20Zhoun%20I.I.%20Poetic%20concept.pdf>.
8. <http://byvshev1972.livejournal.com/20111.html/>.

Стадник І.А.

Херсонский государственный университет

КОНЦЕПТ WAR/ВОЙНА В ДИСКУРСЕ ПОЭЗИИ ВОЕННОЙ ТЕМАТИКИ: ПЕРЕВОДОВЕДЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Аннотация

В статье рассматривается вопрос дефиниции понятия «поэтический концепт», релевантный поэтическому переводу. В частности, выделяются доминантные концептуальные метафоры войны и средства их воспроизведения в тексте перевода. Исследуется соответствие творческой манеры переводчиков стилю и манере письма автора исходного текста. Анализируются основные способы и приемы, которые используют переводчики для адекватного воспроизведения концепта WAR/ВОЙНА в поэзии военной тематики.

Ключевые слова: концепт, поэзия военной тематики, поэтический перевод, исходный текст, текст перевода.

Stadnik I.O.
Kherson State University

CONCEPT WAR/ВІЙНА IN THE MILITARY THEMED POETRY: TRANSLATIONAL APPROACH

Summary

The paper deals with the problem of defining the notion of “poetic concept” relevant to poetic translation. Under analysis are the dominant conceptual metaphors of war and means of its realization in the target text. The present research focuses on the correspondence of the translators’ manner to the writer’s style and manner. Basic translational means applied by translators in the process of adequate reproduction of the concept WAR/ВІЙНА in the military themed poetry are analyzed.

Keywords: concept, military themed poetry, poetic translation, translation strategies, source text, target text.

УДК 82.091

СТЕРЕОТИП “COSSAK” ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНТЕРПРЕТАТИВНОЇ МОДЕЛІ

Тьопенко Ю.А.

Київський національний університет технологій та дизайну

У статті розглянуто реалію «козак» як складову одного зі стереотипів у сприйнятті України й українства в англомовному світі та як елемент рецептивно-інтерпретативної моделі. Звернуто увагу на спільні й відмінні риси у розумінні України як «землі козаків» українцями й англійцями.

Ключові слова: стереотип, козак, рецепція, інтерпретативна модель, Т. Шевченко.

Постановка проблеми. У сприйнятті й тлумаченні української літератури, загалом України як суб’єкта міжнародних відносин, учасника глобального культурного процесу в англомовному культурному ареалі вагому роль продовжують відігравати фактори й елементи, пов’язані не так із сучасним станом рецептивного об’єкту, як зі стереотипним уявленням про нього, сформованим протягом попереднього часу. Освячена традицією та інерцією інтерпретативна призма накладає помітний відбиток на характер українського образу-іміджу у світі. Її всебічне вивчення зберігає підвищений ступінь актуальності.

На роль стереотипу у творенні образу, його значення в імагологічному дискурсі неодноразово зверталася увага. «Підміна імагологічного образу стереотипом, що має кінцевим результатом спрощення й однобічності, проте стійкі уявлення одного народу про інші, є дуже поширеним, нормативним явищем не лише в античності й середньовіччі, а й в пізніші часи. За слушним спостереженням... Ф. К. Штанцеля, «стереотипи комбінують мінімальну інформацію і максимальне значення» – зазначає Д. Наливайко [1, с. 10-11]. «Стереотипи, осмислені як оціночні судження, є певною формою генералізації окремих явищ, вони уніфікують уявлення про етнічні та суспільні групи... і посідають виняткову силу переконання й інерції завдяки зручності й легкості їхнього сприйняття та використання. Стереотип містить ніби «знання у таблетці», за висловом польського вченого Я. Тазбира», – констатує В. Хорєв [2, с. 65]. Ще одна функція стереотипів, на яку вказують дослідники, це – полегшення життя, економія часу й сил шляхом спрощення інформаційного потоку ззовні. «Клішироване сприйняття своїх сусідів та іноземців спрощує життя обивателя, – стверджує С. Коник, – дозволяє, не задумуючись, орієнтуватися у потоці інформації та подій. Стереотипи, пов’язані з «образом ворога»

або «образом друга», економлять час і енергію на обробку нової інформації. Вони дозволяють швидко, за небагатьма вирішальними ознаками розпізнати «свого» або «чужого» [3, с. 165].

Мета. Вагомим елементом стереотипного уявлення зазвичай були, й є реалії. Одна з них, яка завжди відігравала й до певної міри продовжує відігравати важливу роль у консервації стереотипів у сприйнятті та тлумаченні української літератури і культури, це – реалія «козак», «козацтво». Коли Західна Європа, а слідом з нею й Велика Британія, тільки-но знайомилися з феноменом козацтва, козаки сприймалися як атрибут російського політичного і побутового життя. Згодом ситуація змінилася, козаки одержали українську «прописку», незабаром вона закріпилася за ними остаточно, причому, так міцно, що словосполучення «український козак» почало сприйматися як прихована тавтологія. Мета статті полягає у тому, щоб визначити значення реалії-стереотипу «козак» як елементу рецептивно-інтерпретативної моделі, яка застосовується по відношенню до України.

Виклад основного матеріалу. На європейському матеріалі (без залучення британського) такий стан справ переконливо засвідчив Д. Наливайко у книзі «Очима Заходу. Рецепція України в Західній Європі XI–XVIII ст.»: «...Український відгомін, породжуваний передусім наполегливою визвольною боротьбою «козацького народу», знаходимо вже у ранніх західних просвітників, зокрема німецьких. Тут слід передусім згадати... Г. В. Лейбніца, який... у 1669 р. опублікував під псевдонімом Й. Г. Литвин трактат «Спроба політичних доказів у справі виборів польського короля», де зачепив і козацьку проблему, але оцінив козаків як деструктивний елемент у державно-політичному житті Речі Посполитої. Через три роки він написав... трактат «Про єгипетський похід короля Франції», де ставилося питання про можливе використання українських козаків у спіль-